

Vsi oltarji, prižnica in krstni kamen so bili prenovljeni (pozlačeni in marmorirani) Delo je izvršil podobar G. Ant. Čepar iz Mozirja.
Orglje je popravil Goršič iz Ljubljane.

Zg. Danica, 1.1868, str. 282.

Paro, posv, sv. Frančišku Ksaveriju v Straži. Velika božja pet.

Orientacija obrnjena. Cerkev leži na griču nad Radmirjem v n.v. 476 m.

Literatura in viiri: Ign. Crežen: Bistum und Diözese Lavant II. Dekanat Oberburg. Parburg 1877. Avg. Stegenšek: Dekanija Gornjegrajska, Maribor 1905; slika v Gornjem gradu iz ca 1650; Origie Devotionis a Sancto Francisco Xaverio Ab Achatio Sterschiner Pareche et Commissario Oberburgensi, Oberburgi in Styria Anno 1716; Decas Xaverianae Devotionis per Achatium sterschiner Vicarium et Commissarium loci. Anno Domini 1726; Annales Rev. Dom. Sacerdotum Curatorum ad St. Franciscum Xaverium per Successionem Morantium.. 1733-39. Zapisniki duhovnikov ki so tu delovali med 1733-1779; Xaverianische Ehr und Gnadenburg, 7 izdaj od leta 1729 do 1758; dopisi udev družbe Jezuseve iz Gradca in Dunaja med leti 1733 in do 1769. Izvirne listine cerkvenih ustanov; Steržinarjeva kupna pogodba iz ca 1720; Poročila cerkvenih in političnih oblasti ter listi, kateri je Steržinar pisal graškim, dunajskim in praškim jezuitom; Peisem od teh velikih edpustkov te sv. Kniževne poti... A. Steržinar 1730; A. Stegenšek: Dragecena menstranca in kelih pri sv. Frančišku v Savinjski dolini. Voditelj VII. za 1.1904. Lukman Franc: Škofa Karla Herbersteina bogoslužni red za cerkev sv. Frančiška Ksaverija na Stražah. ČZN XXXII; Konservatorske poročila v ZUZ XVII

Cerkve sestavljajo; pravokotna ladja s predloženim prizmatičnim zvenikom, kateri sta simetrično prizidani enake višeki, pravokotni kapeli ter je v preo-

-stali dolžini flankirata odprta mostevža za romarje, steječa na slepih povezanih s tremi polkrožnimi leki. Prezbiterij je enake širak in visok kot ladja, je pravokoten sprisekanima oglema. V ketu med njim in kapelama sta dve, nadstrepni, po dolgem razdeljeni zakristiji pravoknega fermata ter enake veli. kosti kot kapeli. Gradnja je kamenita, ometana; strehe so sedlaste, strešaste, opečne; Zvonikova štiristrana piramidaste-laternasta-piramidasta, pločevinasta.

Zunajščina: Stolp je ladji predložen in je iz cerkve destopen. V cerkev vodi 6 pravokotnih vrat, 4 iz vhoda (2 v fasadi na vsaki strani zvonika, 2 iz mostevžev v kapeli), 2 iz zahoda (obe v zakristiji). Sedaj sta vrata, ki sta vedili v kapeli, razidani. Na prekladah obeh glavnih ~~nitarnih~~ portalev se nahajajo krenogrami: I 7 MAGNO DNO AC SANCTO EXORATA XAVERIO 26 in I 7 MORENTI DIV O-FRANCISCO XAVERIO POSITA 26. Nad desnim vhomom se nahaja še z apnem zam zam in nečitljiv podpis: RENOVATUM ANNO 18. 5(?). Fasada je bila prenovljena .1860 in se tedaj odpravili tudi 4 piramidaste vrh strehe, ki se še vidi je na starih slikah. Sedanja fasada ima nad mostevžem kipa angela varuha in Barbare, k stolpu pa prizidane kapelice z misienskim križem. Zvenik členita dva zidca, zveneve line se polkrožno zaključene. Vzhodna fasada ima nad portaloma po dveje pravokotnih eno nad druge postavljenih oken. Zaključuje je raven, bogato profiliran zidec, nad katerim se pne trikotnoččelo. Cerkev dela v celoti prav slikovit vtis s svojimi odprtimi mostevži in visokim stolpom ter je vidna daleč po Savinjski dolini.

Notranjščina: Tlak je črne-bel marmornat. Pevska empera je zidana in počiva na 2 teskanskjih stebrih ter 3 križnih obokih. Ladje pokriva banja s 3 pari svednic, enake visoki kapeli in prezbiterij se obokani s kupelami z diagonalnimi opregami. Vse stene poživlja pilastri. Vrata, ki vodi je iz prezbiterija in iz obeh kapel v zakristiji se preveketna, kamenita, ter imajo z raznebarvnim kamenjem okrašena preklade. Zakristiji se delitajužna 2 in se ve rna v 3 prestere. Vrata, ki povezujejo prestere v severni zakristiji se pre

veketna. V obeh vodi je stopnice v nadstropji, v katerih južnem se nahaja znamenita zakladnica.

Oprava: Cerkev ima poleg glavnega altarja, posvečenega titularnemu svetniku še altarja kancem ladje posvečena Brezmadežnemu spočetju in Ani ter v obeh k pelah Angela varuha in Barbare. Isti naslovi so bili že l. 1733., kot nam s p reča analist.

Glavni altar je iz marmirja do predelinih baz nastavkevega stegrevja, druge je lesene in polihromirane. Stipes manje ima pedobe spredaj odprtega sarkofaga. Odprtina je obrobljena z volutami iz belega marmorja, v k tere so vloženi rdeči kosi. Sredino gornjega okvira pointira angelska glavica z razprostrti mi perutmi. Zgoraj je odprtina izložena s črnim marmorjem. Zadnja stena je pr drta, v predtini brli srebrna svetilka. V tabernaklju leži belomarmernat speči svetnik v jezuitski prepasani halji z rožnim vencem ob pasu. V levi ci ima knjige, z desnice pa pritiska križ na prsi. Glava počiva na ramem marmernatem zglavniku. Plemeniti obraz s polnimi lasmi in kratke brade je ne kelike zasukan proti nam. Svetnik upira oči v nebeške prikazen in nahla di pira ustnici. Menza je dela Francesca Robbe in njegeve delavnice.

Ob menzi so naloženi podstavki iz pedležki vrh pedležkov, vsi iz pisanega marmorja z bazami in karnisami ter vložnimi drogebarvnimi ploščami. Ob obo a leka sta tudi iz marmorja, imata konveksno posnete ogle, krasi pa jih operut ničena angelska glavica ter na vrhu marmerna vaza s kovinastimi cveti. Poleg menze stoji marmernat balustrast denarnik. Tudi ta altarni deli so dela Re bbeve delavnice, in so iz marmorja.

Nastavek je lesen. Na vsaki strani nosijo kerintski stebri z enake tolike pilastri golšast kos ogredja. Oba kosa ~~sprednja~~ spaja nizek segmentni lok. Vrh njega se dviga mesto Jeruzalem s 3 vrati. Ob mestu kleče zastepniki spreo brnjenih redov: kraljica iz Neschille, kralj iz Ceylena in 2 temnepelta Indija ca. Nad mestom se dviga na modrem nebu v srebrnih oblakih in zlatem žaru

obdane od angelskih glav božje oko. Pod slavelokom je v bogatem okviru slika umirajočega Frančiška Ksaverija.

Vidna je obala s kočami. Na desni se vidi gol, strm breg, ki se znižuje proti levi. Na tej naravno prislonjeni postelji leži na tleh na pogrnjenem plašču Frančišek v črni halji z rožnim vencem ob pasu. Suhi roki je položil na prsi druge vrh druge in objema z njimi križ. Bese noge je skrčil v kolenih. Bleda glava s polnimi črnimi lasmi in enako brade je nagnjena na desno. Oči zaprte, ustnice stisnjene. Poleg ležišča je mehak širokokrajem klobuk, popetna palica in zalteobrezana knjiga. Ob straneh stoji treje neobdelanih del, ki ne sije vedravnih položene suhe veje in strehe iz deščic. Skozi mnoge vrzeli med njimi gledamo temne oblačne večerne nebe. V ozadju se vidi sive mase ladje v pristanišču, v ozadju na obzorju pa se rdeči mesto Macae. Tudi nebe je delo na rdečkaste. Ognjeni bliski orjeje temne oblake in njih rdači sijaj se odbij na kolibinih deblih. V daljavi besni nevihta, okoli mrliča pa plava tih večerni mrak, ki odgrinja nebeške prizore. Strehe koč je zagrnil svetel oblak, ki nosi 3 angelske glavice in iz nebes usipava v široki stezi prezerna svetloba na mrličeve glave, ki sije v svetniškem sijaju. Slika je srednje kvalitete, kompozicija in detajli kažejo hribe. Svetnik leži na levo in na desni je slika preveč prazna. Barvno je slika dobre ubrana. Slika je e.pl.

Pod slike sv. Frančiška je tabla med dvema angeloma s svečnikoma, pod njo pa steklena skrinjica z malo lobanje v zlatem brekatu na srebrnem brekatnem zgalvniku. Poleg je mali zavitek z istim napisom od Steržinarjeve reke na sprednji in zadnji strani. Xaverianisch /Arms Baum/Werke auss in /dein gebraht. Zavitek nosi Steržinarjev pečat: kelih, nad njim Božje srce s trnjevim vencem in križcem, oboje v žarkih. Priložena je daljša listina iz l. 1715., ki pripoveduje o usodi bombaža.

V tabli nad skrinjico je vdolan romanski spomin na Rim. Vidi se na svitlo natisnjena pedeba Frančiškove desnice z napisom: MENSURA DEI BRACCO DESTRA

DEL FARNCESCO XAVERIO/ HA TOCCATO IL BRACCO DEL DETTO SANTO, ki je bila v detiki s svetnikove desnice, ki se hrani v Jezusevi cerkvi v Rimu. Okoli pedobe so še druge svetinje. Na nastavku sta kipa sv. Petra in Pavla. Tabernakelj je lesen in obit s pozlačevimi in bakrenimi ploščami, deloma tudi obložen s srebrnimi in kovinastimi okraski. Tabernakelj obstoji iz shrambe med visokimi podnožki za 4 stebre, ki nosijo odprte pelkuple in na vrhu ne vrste krone s križem ter iz razstavnega pretera pod kupole. Ograja okoli altarjaki služi kot obhajilna miza, je balustrasta, marmorna. Prvetni glavni oltar nam predstavlja po cervi razbešene slike. Pod menze leži kamnita miza pedoba sv. Frančiška. Na oltarju je nizki tabernakelj med dvema klečečima angeloma; za njima je rdeča preprega. Nad tabernakljem je depredoba ŽMB, čudežna reka in milestna pedoba - vsaka v svojem okviru. Za vsem tem nastavkom je zelena preprega s slikama dveh Indijancev, ki nosita čudodelne pedobe. Za sedanji oltar se začeli že gođaj zbirati sredstva, vendar se ga izdelali v marmarju samo de pedstavka, tabernakelj se naredili l. 1765., okvir čudodelne pedobe l. 1769. leseni nastavek pa šele l. 1770. Leta 1793. se oltar erezpali dragocenosti, srebrnega okvira pri glavi pedobi in kanentablah ter okraskov pri tabernaklju. Oltar je osnažil l. 1863. Andrej Cesar, tabernakelj pa l. 1903. J. Kager.

Oltarna nastavka kancem ladje sta si enaka. Na dvojnem podstavku se dviga glavni del z velike slike med dvema uvitima srebroma in pilastroma. Vrh ogredja je pedoben nastavek z izsekanim čelom. Slike predstavlja: Katarino Aleksandrijsko in Brezmadežno spočetje ter Ožbalta in Ane. Slika sv. Ožbalta je starejša od altarja ni, narejena zanj in je verjetno iz prejšnje cerkve sv. Barbare, je izdelca 1700. Slika sv. Ane je zanimiva. Svetnica xneni sedi sredi pedobe, obrnjena proti levi in ima pred seboj položene knjige. Marija pazljivo posluša in drži roke sklenjene na prsih. En angel ji prinaša lilije, drugi venec belih in rdečih rož. V zraku se vidi Bog Oče in sv. Duh. Kipi obeh altarjev se dele iz tega:

mejstra kot prižnica. To dokazuje, primerjava kipov na oltarjih in evangelistov ter Frančiška Ksaverija na prižnici. Vsi so močno razgibani, imajo vihrave nagubana oblačila ter enake obraze in lase. Ker prižnica nosi kronogram 1781 raeDICate eVangeLIVM/VnIVersae CreatVrae/ InfiNite, sta tudi oba nastavka iz iste dobe. Dvignjena! Nastavka oltarjev v kapelah sta bogata. Tverije ju po 2 i 2 stebra in pilastra. Barve so hladne. Kipi so umirjeni, z paralelnimi gubami. Sliki v atiki, predstavljajoči Vnebohed in Vnebovzetje, sta dobri deli iz ca 1800. V menzi Barbarinega oltarja se nahajata relief sv. Uršule na dnu delbine. Oltarja sta delana v cepfistilu in kažeta na konec 18. stol. Na Barbarinemu oltarju so 4 klasicistični svečniki, na oltarju Angela varuha pa 4 lepi baročni, plečevinasti svečniki iz tretjine 18. stol. Slika Vneboheda spominja take močne na Kremser-Schmidtove v Gornjem gradu, da je lahke smatrane za kopije.

Krstilnik je iz črnega marmorja, ima lesen nastavek ter je iz 19. stol.

Križev pot je preprosto delo, vzorec po Führichu.

Orgle so delo bratov Zupan iz Kamne gorice ter so iz leta 1889.

Kripta v kapeli sv. Barbare je iz l. 1741., ko so v njej pokopali umrlega meščanin, te božje peti in njejnega graditelja Ahacija Steržinarja.

V južni zakristiji so 2 stari omari, nekaj starih svečnikov ter 2 pedobi baročnega Križevega peta. Tu je postavljen nov božji greb.

V severni zakristiji so: originalna omara za paramente, marmerna tla vabe z napisom: Non latis manibus Nunc est, sed cordibus est Vae, ergo lavate primus Corda, deinde Manus, ter marmernata preklada s kronogramom: eCCe XaVer Ipse Me fVnDaVIt./Me feLIX: a :sChrateph praecCeLsVs. LabaCensis .praesVL /ConseCra-VIt.

Oprema: Za glavnim oltarjem visi vrsta votivnih slik iz let: 1741. (dar napeljske kraljice), 1773, 1775 (delana na steklo) ter vrsta nepomembnih. Pred Barbarinim

oltarjem visi lepa, barečna večna luč.

Lepa sta dva procesijska križa barečnih oblik.

V cerkvi visi na stenah vrsta velikih oljnih slik pravokotnega formata (2 v prezbiteriju, 2 v ladji in 3 pod pevske empere), ki so umetnostne slabše kvalitete, a imajo historično vrednost. Predstavlja jo čudeže, ki so se zgodili na pripročnjem Frančiška Ksaverija, take, da je na eni sliki združenih po več prizorov z dostavljenimi primernimi pripisi iz evangelijev. Zanimive so nekatere posameznosti. Slika na ladjini južni steni kaže stare ~~gornjke~~ cerkvene fasade s piramidami na obeh mestevža in ladjine strehe. V obeh slikah je tudi naslikan stari oltar, kakor je bil pred letom 1770. Napisi na teh slikah so bili poprej nemški, a se jih leta 1860 nadomestili s slovenskimi. Pod nevimi črkami se še vidni sledovi stare fature. Na srednji sliki pod kerom je pri enem prizorov pripis: geschehen 1736. Te slike omenja knjižnica Ehr- und Gnaden-burg iz l. 1738. pagina 142/43, kjer so penatisnjeni tudi prvotni nemški napisi v prav slabe skovanih verzih. Torej se te slike nastale v letih 1736-1738-

V severni sakristiji visi evalna jesena plešča z akantaste okrašenim okvirom. Vsebuje zelo dolg latinski napis, ki goverja o uspehih jezuita Bernarda Ceronija l. 1725., ko je imel tukaj izredno obiskani misijon.

V zakladnici visi slika o. pl. pravokotnega formata, ki kaže Križanega s klečečim Ignacijem Lojolskim. Slika je slabše kvalitete, je močno počrnela ter je iz 18. stela.

Dragecenosti: I. Kelih: l. Srebrn in pozlačen kelih dekana Schröglja, darovan l. 1749. Kelih je kovan iz 13 letnega srebra verjetno leta 1737 ter je navadnih barečnih oblik. Izdelal ga je neki I. G. K. Ima pa dve punci. Na spodnji strani je napis: Legat /sanCto/ FranCisCo XaVerio/ In ober WVrg /IoaChI: AntonIVs/ sChrögl DeCanVs/ freYstaDiensis. Ob rebu podstavkačitamo ime posvetitelja: HIC

CALIX HONORI S. XAVERII A MARIANO CISTERCIENSI PRAESULE IN RUNA CONSECRATUS.
Marijan Pittreich, opat v Runi (1754-1771) je bil v svojem času mnog o čislana oseba.

2. Kelih cesarice Marije Terezije iz leta 1751. Ima zlato čašo, srebrn in pozlačen držaj in nego. Prvotno je bil ves iz zlata, a je izgubil držaj in nego v 19. stoletju. Nadomestila sta se v bakru, dekler ju niso l. 1856. napravili iz srebra. Kelih je 22.5 cm visok, premer stala je 13,5 cm, čaše 8 cm in patena 14 cm. Koš gladke čaše je tredelen. Baročne zavejke ga dele na 3 ščitem podobnih polji, ki se zamrežena z diagonalnimi palicami. Kjer se križajo, se izdelane cvetke. Vrh zavejk se angelske glavice s perutmi, Ta zlati del je punciran. Zlate je 2ekaratne. Stalo in držaj sta podobna okrašena kot čaša. Vidimo zavejke, školjke mreže in angelske glavice na njih. Sta puncirana. Srebro je 13 letno. Izdelal ju je I. Reine^{na} Dunaju l. 1856.

3. Zlati kelih delfinovke Marije Jožefe iz l. 1763. Nega ima v premeru 15 cm, čaša je 10 cm, patena 15 cm. Kelih je visok 30 cm in tehta 9.751 kg. Nega deluje 3 ležeče konzole na 3 polja. Na vsakem polju je kartuša z malim reliefom, ki predstavlja: 1. Kristus stoji s kruhom v roki med apostoli, 2. Jezus noli na Oljki gori in angel ga telaži, 3. Jezus se prikaže Magdaleni v podobni vrtnarja. S trakovi povezan svitek, sestavljen iz obročev, spaja nego z držajem. Stebrič je šesterestran in po zgledu antičnih kariatid rasteje iz njega 3 angeli, S hrbtom se tišče stebra, z rokami drže drug drugega, s peruti pa zagrinjajo spodnji del života in tako zakrivajo prehod iz neorganskega stebra v deška telesa. S polnoličnimi glavami podpurajo žlebasto izdelani nakladek, ki nosi čašo. Čaša sestoji iz kupe in košare, ki je za tretjino nižja od kupe. Kupa je tako telčena, da ima podvojeno steno. Venec je tredelen ter okrašen s 3 reliefi, ki kažejo: Dviganje Jezusa s križem vred, Polaganje v grob in Vstajenje. Okoli reliefov se bogati okvir. Pod vsake podesbe se križata snopa pšeničnega klasja, med podobami in nad njimi se širi in vije vinska trta z listjem in grozdom. Patena ima na spodnji strani 9 cm. v premeru

velik relief Zadnje večerje. Prizer se vrši v lepi cerkveni dverani. Od stro-
pa visi dvorečen svečnik in privezan zastor. V sredi sedi Kristus, na prsih m
sloni Janez Ev., drugi apostoli pa se se posedli po klopeh. Vsi imajo dolge
lase in geste brade. Nekateri apostoli se zavzeti, drugi žalostni, Juda sedi
ob d snem rebu slike in z levico stiska mošnje denarja. Na mizi se vidi
jagnje, kelih in kruh z nožem, pred mizo pa vrč z vede in skleda z rečaji in
nastavkom. Kelih ima 9 znamenj. Zlato je 20 karatno. Ob spodnjem rubu reliefa
čitamo: AVGUSTE F. Pri kelihi na najnižjem rebu nege - R. J. AVGUSTE F. 176e.
ROBERT JIŽEF AVGUSTE je bil kraljevi zlatar v Parizu v 2 pol. 18. stol. ter
je umrl 1. 18e5. Na spodnji strani nege je graviran dvojni ščit: Leve je polj-
ske-saški ženin, desni delfinasti nežev. Kelih je darovala Marija, Jožefa,
hči Avgusta II. Poljskega in mati Ludvika XVI, XVIII., in Karla X.

4. Kelih nekoga dunajskega dimnikarja je prepreste, baročno dele.
II. Menstrance: Srebrna menštranca, dar nadvojvodine Marije Ane iz leta 1746.
Kazalnica je 60 cm. visoka in okrašena z dragimi kamni. Tloris nege je prav-
kotnik z izbočenimi stranicami in zakreženimi ogli. Od eglov senčpenjaja 4
iz zlatih školj sestavljene konzole. Obrebljenese z rubini. Pri začetku konzol
se blešči je rumeni hrizoliti, pri vrhu zeleni smaragdi. Stale je prefilirane
v pedobi prečke in svitka. Izpod tega raste vrsta planenastih listov. Na sv tu
je školjka, ena spredaj, ena zadaj, s smaragdom in 6 rubini posejanimi rebri. Na
krajših svitkovih odsekih je na levi in desni viden hrizolit med 2 iz
rubinov sestavljenima ~~xxkxkxkx~~ zavejena. Držaj ima pedobe štiristranega
kandelabra. Na sprednji in zunanji strani se vidi iztolčen pšenični snop,
na 2 stranskih pleskvah se iskrije drobni smaragdi in rubini v zlatih školj-
kah.

Glavni del menstrance ima pedobe baročneg a okviraz usločenimi stranicami
in zafrknjemi ogli. Njegova sprednja reba sta ktepkejša in na njih klečita 2
angela na oblakih, 2 krasno izdelana mladeniča v ekstatičnem navdušenju.

Za njima sta dva kandelabra s čašama na vrhu, ki nosita rogova izobilja, z grozdjem. Vrh okvira krasi rokokojska školjka z dvema vrstama rubin v. Kjer se stikata njena polkroga, sedi hričolit, od njega pa visi smaragd. Monstranco zaključuje križ. Obložen je s smaragdi, njegove konce pa krasijo hričoliti. Okvir kustodije je sestavljen iz slokih baročnih oblik ter posejan z dragim kamenjem. Lunula je zlata in ima na sprednji strani dvojno zanko iz malih diamantov. Pod custodinim okvirom je lepo brušen hričolit in še nižje, med dvema angeloma, se sveti na zlatem listu smaragd, obkrožen z rubini. Ožadje tvori zlat žar, ki združuje vse elemente, ki smo jih našteali. Na žarkih je vidnih več angelskih glav. Monstranca je narejena iz 13 lotnega srebra, leta 1746. Njen mojster je neznan.

III. Ostale dragocenosti: 1. Srebrna podoba sv. Frančiška v srebrnem okviru. Tehta 2 funta ter jo je darovala francoska kraljična l. 1752.

2. Srebrna kadilnica v baročnih oblikah s čolniškom podobno ladjico iz l. 1755. katero je napravil neznan I. G. Je dvakrat puncirana.

3. Relikviar Janeza Nepomuka, sedaj na oltarju Angela varuha. Je 80 cm dolga, 30 cm široka in 71 cm visoka steklena vitrina. Zadnja stran, stena, je zagrnjena z zlatim brokatom. Pred njo kleči Janez Nepomuk v podobi malega, oblečenega kipa. Okoli glave ima srebrn venec s pozlačenimi zvezdicami. Ob vsaki strani kipa je vaza. Nad svetnikom je baldahin. Iz 4 kotov se pnejo 4 vijuge, ki se zdržijo nad njegovo glavo. Opletene so s srebrnim filigranom finega dela. Filigranski okrasji prepregajo tla in ga omenjeni vazi. Vmes se vidi 4 dragi kamni. Ob gornjem robu spredaj je pritrjena svilena vrečica z biseri srednje velikosti. Nanjo je zapisala Steržinarjeva roka: Terra Si Ionnis Nepomuceni/Martyris ex primo Sepulchro. Relikviar je iz tre tline 18. stol.

IV. Paramenti: Pri opisu letih se omejujemo samo na plašče in njihov hrbtni del ter navajamo le najvažnejše v tistem vrstnem redu, kot so se datovali.

1. Archidux Magdalena, l. 1744, 111.5 x 74.5 cm. Plašč iz srebrnega brokata je ra

-odeljen na 3 polja. Zlati trakovi so ročna vezanina, stranski 3.1 cm, srednji 5.3 cm široki. V stranskih trakovih se kot temeljen lepšaven motiv ponavlja ležeči S. Kjer se dva stikata je cvet. Isto velja tudi za srednja trakova, kjer sta je namesto zavojk podobno zasukani listi s podvojenimi cvetovi. Mnogo večje so zavojke na stranskih poljih, kjer so nanižana zlata srčeca na rožnatem dnu. Kjer se stikajo, rastejo rdeči ali modri stilizirani cvetovi z zlatim jedrom. Na srednjem polju je spodaj zelen grič, iz katerega rasteji 3 drevesa, 2 mali z rdečimi cveti, srednje s palmami podobnimi debli z zlatom in zelenimi vejami in lilastim grozdem. Nad to stilizirano vinsko trto sta pripeta čez srednje polje dva venca, ki sta sredi pritrjena na zlati odprti školjki. Za njo se dviguje bogat rastlinski okras: pisane, stilizirane cvetlice z zlatim jedrom, neorgansko povezane med seboj. Okraski so zelo gosti, kar vzbuja vtis nejasnosti.

2. Maria Theresia Rom. Augusta, l. 1750, 104 x 72 cm. Trakovi pri tem plašču so črevasti. Med njimi je modro listje. Oba srednja trakova se prepletata v dvojni osmici. Trojno polje je iz rumenocvijlnega noara, po katerem so raztresene cvetlice. Te so na stranskih poljih manjše, na srednjih treh pa večje. Ves plašč je neorgansko zasnovan, a dober vzor rokokojske dekoracije. Rumena podlaga, srebrni tarkovi, modre in temnozeleno, deloma rdeče cvetlice, to je pisana sestava tega plašča. Dekoracija je sestavljena iz tankih, v kitice spletenih motivov, ki so prišiti na podlago.

3. Regia Aula Polona, l. 1753, 105 x 67.5 cm. Je precej podobno zasnovan kot prej-
šnji. Ima neravne trakove in 4 medaljone v sredini s posejanimi cvetovi. Traki so vijugasti, vezeni, z dvojnimi listi med vzbočenima deloma. Na njih so nanižane polkroglične srebrne kapice, na listih pa so vsite okrogle ploščice. Snopi paralelnih, poševno ležečih paščic, sestavljenih iz srebrnih ploščic, presekavanjo vijugasto mladiko na stranskih poljih in služijo za okvir srednjim medaljonom. V treh 4 medaljonih se menjavajo lilije in vrtnice. Plaščevo polje je

zlat brokat, vsa vezenina pa je s srebrom izdelana, razen lilijevih pestičev ki so zlati. Barv se ta krasni plašč izogiblje, ker hoče učinkovati s svojo bleščobo.

4. Princeps haeres electoratus Saxoniae Xaverius Augustus, 1757, 107 x 72 cm. Na belosivi podlagi se enakomerno cez vsa tri polja razpletajo vitke mladik z zlatimi čašami in bujnimi rdečimi cvetovi in modrimi. Čez to cvetlično polje sta potegnjena od zgoraj navzdol dva zlatovezena trakova. Polovica takega traku komaj vidno obrobja ves plašč. Popkinim rombi tvorijo njih motiv. Vsa dekoracija je harmonično ubrana. Tehnika vezane je odlična. Plašč je mogoče italijansko delo.

5. Archi Dux Austriae Maria Elizabeth, 1. 1757, 110.5 x 70 cm. Po osnovi in tehniki spominja na plašč Marije Terezije. Širok trak tvori srednje polje v podobi dvojne osmice. Trakovi so izrezani iz zlatega brokata in modro obšiti. Polje medaljonov je narejeno iz ploščatih srebrnih niti in je oklepšeno z modrimi in rdečimi cvetlicami. Te so narejene iz kitic. Stranski polji sta belozilnati in prepreženi z gosto srebrno mrežo, na katero so našite srebrne ploščice. Na hrbtnem delu se nahaja na spodnjem robu z zlatom vezen napis: Maria Elisabetha, spodaj pa je grb: jajčasto rdeče polje razpolovljeno s srebrnim trakom na dvoje, in nato s srebrno nitjo še na dve polji. V zgornjem desnem in spodnjem levem četrtniku se nahajata črki A. Vrh grba je preprosta dekoracija in križ.

6. Majestas Regina Poloniae, 1. 1759, ves ornat: pluviale, plašč, dalmatika, tunika za levite in kar je potrebne oprave. Plašč je tkan. Zato se povsod ponavlja isti motiv, ki je naslednji: 3 školjke stoje skupaj, kot bi tvorile vato. Ena se vidi ploskoma, drugi dve od strani. Stranski školjki se razraščata v zlate rastlinske ornamente, s srednjo pa ju spaja biserna venca. Od srednje školjke visi bogat grozd z zelenimi listi, iz nje pa raste šopek vijoličastih cvetlic. Školjka, grozd in šopek so z zlatom pretkani, iz zgornjih školjk

se dvigajo krasne cvetlice. Nižje ležeče so temnoredče in vijoličaste, s čašo polno rdečih jagod, višje pa imajo odprte rdeče in azurne cvečeve.

7. Francoski dvor, l. 1763, ornat: 3 pluviali, mašni plašč, 2 levitski tuniki in kar je z ornatom v zvezi. Plašč je iz zlatega brokata z ročnovezenimi trakovi, ki tvorijo podobo križa, in cvetlicami, ki enotno prepletajo polja. Zanimivi so trakovi. Obrobni so 2.5 cm široki, srednji pa 4.5 do 6 cm. Sleherni trak je tako razdeljen, da pride na vsakih 8 cm list, ki leži čez trak, v presledkih pa stoje ob njem po koncu vinskotrtni listi z grozdi. Okoli križa so trakovi še bolj bogati in navidez sestavljeni iz usločenih paličic, ki so pa le sponin na rebra školjk in zadnji derivat rokokosloga. Te paličice so podložene z debelim papirjem in vezene v reliefu, ki se včasih dviguje za 8 mm nad polja go. Obviti so z gladkim precej širokim ploščatim srebrnim in pozlačenim trakom. Oprava je izredno težka. V sredini križevega polja raste krasna vrtnica z 20 odprtimi rdečimi cvetovi, med katere je pomešanih 13 drugih cvetov in popja. To bujno rastlinsko okrasje prehaja tudi na stranska polja in jih preprega z manjšimi listi in cveti. Vsi so s svilo vezeni in kot žamet prirezani. Pluviale je izdelan enako kot plašč. Na kapi so vidne reliefne usločene paličice in velike cvetlice, na zlato ~~izkrcanem~~ brokatnem ogrinjalu pa bogato razraščene vitice z rdečimi in modrimi manjšimi cvetovi.

8. Paramentov je še precej, vendar bi nas njihovo naštevanje zapeljalo preda-leč. Omenil bi še plašč, katerega je l. 1744 daroval baron Rodeius iz Mravske, plašč katerega je l. 1744. daroval grof Walldorf iz Češke, plašč, katerega je l. 1738 daroval grof Heister, celotno opravo, katero je daroval l. 1741 knez Schwarzenberg, plašč, katerega je daroval l. 1737. grof Stubenberg, plašč, katerega je daroval l. 1733. grof Attens in dalmatinko, katero je l. 1745 daroval grof Wallenstein, plašč darilo grofov Rottal itd.

Zvonik: V nejn visi zvon, okrašen ob gornjem vencu s sadnimi obeski, ob straneh pa z reliefi predstavljajočimi Katarino in Križanega, spodaj z napisom:

LORENZ PEZ IN CLAGENFURT HAT MICH GEGOSSEN ANNO 1668.

Podstrešje: Oboki so opečni. Omet na kapelinah zapadnih stenah pa dokazuje da sta bili zakristiji naknadno razširjeni do dolžine obeh kapel. Vrata, ki vodijo v zakladnico, so železna ter opremljena s patentno ključavnico ter 4 zapirachi.

Resumé: Na Stražah je stala prvotno pravilno orientirana ~~kapela~~ filiala, posvečena sv. Barbari. Ker se l. 1426. ne omenja, pač pa l. 1569, je morala nastati koncem 15. ali začetkom 16. stol. Po zapiskih ~~xxx~~ iz leta 1631 je imela 3 oltar je, po slikah iz l. 1650 sodeč pa prizidan prizmatičem zvonik. Zaradi velike bede l. 1715. je dekan Ahacij Srežinar dal naslikati Ivanu Mihaelu Reinwaldu podobno umirajočega Frančiška Ksaverija. To podobo so postavili na oltar MB na epistol-ski strani in k tej se je začelo romanje. Leta 1716. je podoba dobila svoj last-ni oltar, l. 1717. pa že svojo lastno kapelo, obokano kupolo in razsvetljeno z dvema oknoma. Na oltarju je stal tabernakelj, svetinje in čudežna podoba. Na nje-mi levi strani je bila podoba conceptio, na desni Ecce homo. Kapelo je poslikal Reinwaldt. V sredi kupole je bila Trojica obdana od angelov, nekoliko nižje DM stoječa na zelenjski krogli s kačo in luno pod nogami. Trojica jo je krom-la. Še nižje desno za oltarjem je bil viden Frančišek kot misionar. Na svodu je bilo okoli Trojice naslikanih 12 apostolov, trinajesti pa je stal na not-ranji steni loka.

Med leti 1721 in 1725 je bila preko stare zgrajena sedanja cerkev v obrnjeni orientaciji, stara pa podrta. Temeljni kamen, ki nosi zid za glavnim oltarjem, je stal prej pred vrati zakristije in zvonika ter je služil kot nekaka priž-nica. Nova cerkev je bila posvečena l. 1728 od škofa Feliksa Schrattenbacha. Svojo sedanjo opravo je cerkev dobila v glavnem v 2. pol. 18 stol. Takrat so tudi morali povečati obe zakristiji do sedanje velikosti. Vrkvena fasada je bila obnovljena l. 1860. Takrat je izgubila 4 piramide na koncih svojih streh-

Okolica: Cerkev je obdana z obzidanim pokopališčem, na katerega vodi več stopnišč. Na južnem obrobju griča nekoliko pod cerkvijo se nahajajo razvaline Frančiškove kapele. Pod njo so ostanki "čudežnega" studenca.

Župnišče se je zgradilo istočasno s cerkvijo, čeprav analist trdi, da je nastalo šele v letih 1730-1734. To je velika, podkletena, in nadstropna stavba s 7x3 okenskimi osmi. Notranjščino mu členi mogočen hodnik v obliki črke T. Konci hodnikov v pritličju in nadstropju so v simetralah fasad ter imajo biforna okna. Vsa okna so pravokotna ter opremljena s karnisami. Glavni portal ima usločeni čeli. Nad njim se nahaja kronogram: DeXerIana ManVs / benefaCtores Coronat = 1731, ter podoba desne Frančiškove roke. Portala v stranskih fasadah, ki vodi ta v klet, sta preprostejša, polkrožno zaključena ter okrašena s kapiteloma in sklepnikom. Na vzhodni fasadi se nahaja napis: eCCe XaVerIVs fVnDator MeVs, kar da letnico 1731. Stavba je imela kuhinjo in poselske sobe v pritličju, obednico in 5 sob za goste v drugem pritličju ter 15 malih sob v nadstropju. Na hodnikih se nahaja kronogram paX hVIC DoMVI / et habitantibVs in ILLa = 1731 ter doprsna slika Frančiška Ksaverija z napisom: sanCte DoMVs strasIae XaVier aVctor aVe = 1732. Nadalje so na hodniku: 7 slik apostolov, predstavljajoče: Srce Jezusovo v krasnem okviru spletenem iz akanta, Katarino, Rafaela in Tobijo ter Marijino kromanje. Vse naštete slike so o. pl., povprečne kvalitete ter iz 1. pol. 18. stol. Na stopnišču, ki vodi v nadstropje, visi tisk "Madonna", v izredno bogatem baročnem okviru. Župnišče so popravljali med 1850 in 1865 v obeh nadstropjih. Župnišče je bilo v tej vojni požgano ter v nadstropju še danes ni obnovljeno.

Konservatorske opombe: Cerkev je vredu vzdrževana.

Ostalo: Božje otni sponiki: 1. Bakrorez, 12 x 6,3 cm. V sredini je narisana čudodelna podoba z okvirom, a svetnik je brez križa. Za okvir služijo 4 medaljoni z raznimi čudeži in nečitljivimi podpisi. Ob zgornjem robu slike je ime Jezusovo, ob spodnjem pa božjepotna cerkev od zunaj. Podpis se glasi: Wahrhafte Abbildung des Wunderthätigen ster/benden H. Francisci Xaverij S. J. zu Oberur-

/in unter Steyer Marck----/Joh.Ferstler sc.Graecy.

2.Bakrorez, 15 x 7.6 cm.Reproducirana podoba s srebrnim okvirom.Podpis je en ak kot pri prejšnji sliki.To je druga slika,katero je napravil Ferstler.Svetnik ~~nima~~ pasu,pač pa kríž,in enako glaseč se podpis tako razdeljen,da izpolnjuje vse tri vrste in ni treba praznih navpičnih črt,da se zadela preostali prostor.

3.a.Kamnotisk, 10 x 6.5 cm.V fantastičnem okviru se nahaja precej natančen posnetek čudodelne podobe,pod njo pa je ~~slabotno~~ slabo narisana božjepotna cerkev in bližnja okolica.Popis se glasi:Sv.Francisko Ksaverjan!/ Svoje dni Indijanom čudodelni učenik,/ Bodi tud Slovencem vselj nogočni pomočnik./ Lith. u. Kunsth. v. Gebr. C. u. N. Benziger in Einsiedeln

b.Od te podobe se nahaja še večji odtisek, 18 x 11cm,ki obstoji iz opisane kamnotiska,ki je obdan od 2 do 3 cm širokega lesoreznega okvira s podobami 3 angelov in MB med terni kralji.Ta okvir je rabila tврdka za katerokoli podoba. Sliki Ahacija Steržinarja in Jameza Mihaela Reinwaldta sta bil med vojno uničeni-Narejeni sta bili pred letom 1740,ko je Reinwaldt v Ljubljani umrl.

Opombe: Vzakristiji hrani cerkev vrsto ritualov in missalov iz 18.stol,ki so bili večinoma tiskani v Benetkan.

V severni zakristiji visi elika o.pl.,ki predstavlja Antona Padovanskega, ki kleči pred MB z detetom v naročju.Slika je komponirana v baročni diagonalni kompoziciji ter je povprečno baročno delo iz 1.pol.18.stol.

Marmoraati del glavnega oltarja je izdelal Franc Rottmann,nastavek neki nemški mojster,pozlatil pa ga je Leopold Layer.

Jože Curk: Zapiski 1958

0

Nur schmale Fusswege führen von dem Tale von Mettnitz und Neuthal den steilen Bergrücken hinüber ins breite Tahl, wo Oberburg (siehe "Kirchenschmuck 1886, S. 113) und weiter westwärts auf dem Abhange in schöner dominirender Lage die Wallfahrtskirche St. Xaveri erscheint. Diese ist eine berühmte gewordene Jesuitenstiftung, erbaut 1721-25, zu der einst auch von regierenden Häusern Schenkungen gemacht worden sind, welche freilich mehr wegen des Gehaltes von Edelmetall einem bedeutenden Wert repräsentiren und darum von den Pfarr-Insassen mit einer grossen Sorgfalt bewahrt und gehütet werden. ~~Kunste~~ Ausser einem Kelche mit goldener Kuppä und einer Patene mit einem künstlerisch hoch stehenden Relier des Abendmahles Christi (Augsburger Arbeit mit Bezeichnungen: R. J. "Auguste F. 1760) ist die S. 13 abgebildete silberne Monstranze noch übrig von dem ehemals zahlreichen Inventar an Opfergaben, heil. Gefässen. Dieselbe kam hierher als Vermächtnis der 1744 verstorbenen Statthalterin der Niederlande, Erzherzogin Maria Anna (Orožen: Bisthum Lavant, II. 109). Der Styl dieses Werkes ist das Rococco, eine Phase des Schwulstes, in welcher die Baulichkeit gänzlich den pflanzlich wuchernden ~~Lin~~ Ziergliedern, die gerade Linie der geschwungenen, der Kreis kaum construirbaren Krümmungen weichen musste und ein Roll- und Schneckenwerk, aus der ~~antiken~~ antiken Volute und dem Akanthusblatte verwildert, alle Gestaltungen bilden durfte. Von diesem Geschmacke gibt auch unsere Monstranze Zeugnis, an welcher noch das ~~xxx~~ versöhnliche wirkt, dass der Künstler bei der Anordnung seiner aus- und eingedrehten Glieder wenigstens die Symmetrie eingehalten hat. Ausserdem ~~sind~~ ~~zwei~~ die Figuren der Beiden knienden Engel, welche sich dem Gehäuse der Mitte zuwenden, in Bewegung und Gesichtsausdruck von namhaften künstlerischen Werte. Es versteht sich wohl von selbst, dass für unsere Tage ein Werk von dem Formen dieser Stylperiode zur Nachahmung nicht empfohlen wird.

Monstranzenformen aus dem XVI. und XVIII J^hrhunderte., "Der Kirchenschmuck". 1888. XIX Jahrgang. Nr. 1. S. 14. 15.

Glej tudi: GORNJI GRAD, z.c., l. 42.